
Notes d'investigació

Infància, violència i televisió. Els espais informatius i els imaginaris de la violència en els infants i preadolescents

Jordi Busquet Duran i Laura Ruano Alegre

Universitat Ramon Llull

Resum: L'objectiu d'aquest article és presentar el projecte d'investigació *Infància, violència i televisió. Els espais informatius i els imaginaris de la violència en els nens i preadolescents*, finançat pel Ministeri d'Educació i Ciència. La finalitat d'aquest projecte és conèixer com els nens de 7-8 anys, d'una banda, i els de 12-13 anys, d'una altra, perceben i usen les imatges de violència que apareixen en els informatius televisius destinats al públic adult i a l'infantil. En aquestes pàgines descrivim les diferents fases de la investigació i la metodologia emprada i fem un avanç d'alguns resultats obtinguts fins al moment.

Paraules clau: audiència, violència, infància, investigació en comunicació, mitjans de comunicació.

Infancia, violencia y televisión. Los espacios informativos y los imaginarios de la violencia en los niños y preadolescentes

Resumen: El objetivo de este artículo es presentar el proyecto de investigación *Infancia, violencia i televisió. Els espais informatius i els imaginaris de la violència en els infants i preadolescents* ('Infancia, violencia y televisión. Los espacios informativos y los imaginarios de la violencia en los niños y preadolescentes'), financiado por el Ministerio de Educación y Ciencia. La finalidad de este proyecto es conocer cómo los niños de 7-8 años, por un lado, y los de 12-13 años, por otro, perciben y usan las imágenes de violencia que aparecen en los informativos televisivos destinados al público adulto y al infantil. En estas páginas describimos las diferentes fases de la investigación y la metodología empleada y hacemos un avance de algunos resultados obtenidos hasta el momento.

Palabras clave: audiencia, violència, infància, investigació en comunicació, mitjans de comunicació.

Infancy, violence and television. News spaces and imaginary violence for children and teenagers

Abstract: The aim of this article is to present the research *Infància, violència i televisió. Els espais informatius i els imaginaris de la violència en els infants i preadolescents* ('Childhood, Violence and Television. TV news and violence imaginaries in children and teenagers'), financed by the Ministry of Education and Science. The purpose of this research is to know how 7-8 years old, on the one hand, and 12-13, on the other one, girls and boys perceive and use the images of violence that appear in TV news. In this article we describe the different phases of this research and the methodology we use and we also present some first conclusions.

Key words: audience, violence, childhood, mass communication research, mass media.

La presència d'imatges de violència a la televisió i la possible incidència que tenen aquestes imatges en la població infantil és objecte de preocupació permanent en les societats avançades. El present projecte d'investigació té com a objectiu apropar-se a la percepció que els infants i preadolescents tenen dels conflictes actuals mitjançant els informatius televisius. L'interès primordial de la xarxa d'investigació Infància, Violència i Televisió (INVIOTEL) és establir una aproximació als imaginaris infantils i a la incidència que pugui exercir en aquests la narració dels fets violents en els espais informatius de televisió.¹ La pregunta que serveix com a punt de partida de l'estudi és la següent: com influeix la violència —en aquest cas la mostrada en un espai informatiu de televisió— en la concepció i l'imaginari que el nen es forma sobre el món?

Aquest article té la finalitat d'explicar amb cert detall en què consisteix el projecte de recerca titulat *Infància, violència i televisió. Els espais informatius i els imaginaris de la violència en els nens i adolescents*, finançat pel Ministeri d'Educació i Ciència (Pla Nacional R+D+I, 2006-2008). Per tal de donar una visió de conjunt que permeti en-

1. Aquesta recerca és finançada pel Ministeri d'Educació i Ciència d'Espanya (Pla Nacional R+D+I): «Infància, violència i televisió. Els espais informatius i els imaginaris de la violència en els nens i adolescents», que està realitzant el grup d'investigació del qual els autors formen part, dirigit per Jordi Busquet, de la Facultat de Ciències de la Comunicació Blanquerna, de la Universitat Ramon Llull.

tendre el procés que va des del sorgiment del citat projecte fins al punt en què ens trobem actualment farem un recorregut pels diferents punts i estadis que ens han dut a plantejar-nos aquesta recerca i treballar-hi:

1. Començarem fent al·lusió als antecedents. Creiem que aquest punt és bàsic perquè, com es veurà a continuació, aquest projecte és fruit de treballs anteriors realitzats pel grup de recerca Violència i Comunicació de la Facultat de Comunicació Blanquerna de la Universitat Ramon Llull.

2. Posteriorment farem referència al context social, marcat per una preocupació creixent sobre la violència en el món actual.

3. En tercer lloc, exposem la metodologia de la recerca que ens ha permès assolir els objectius definits en el projecte. En aquest apartat també ens referirem, sense profunditzar-hi, a les primeres conclusions a què hem arribat.

1. Antecedents

El context en què neix aquest projecte és el grup de recerca Violència i Comunicació de la Facultat de Comunicació Blanquerna. Aquest grup, coordinat pel doctor Jordi Busquet, es va constituir el mes de desembre de 1997 arran d'un encàrrec del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC). Fruit d'aquest treball es va publicar uns anys més tard el llibre *La violència en la mirada. L'anàlisi de la violència a la televisió*.² Aquesta obra tenia, en primer lloc, la finalitat de delimitar clarament el terme violència i els diversos tipus de violència existents. Per altra banda, s'hi exposaven les diverses teories que tracten els efectes socials dels mitjans de comunicació i es feia una proposta d'anàlisi qualitativa de la violència present a la televisió. L'objectiu primordial del llibre era canviar la mirada tradicional sobre els efectes socials de la televisió i suggerir una visió més centrada en els costums i usos socials tot posant l'accent en el protagonisme de l'espectador en la interpretació dels continguts que rep dels mitjans.

Posteriorment, el grup Violència i Comunicació va realitzar un segon estudi, de caràcter eminentment qualitatiu, que tenia per objecte conèixer la interpretació o la lectura que els infants fan de les escenes

2. S. ARAN, F. BARATA, J. BUSQUET i P. MEDINA (2001). *La violència en la mirada: L'anàlisi de la violència a la televisió*, Barcelona, Trípodos. Una nova versió, totalment revisada i ampliada d'aquesta obra, està a la impremta.

violentes presents en els espais de ficció. El treball va ser anomenat *Infància, violència i televisió. Usos televisius i percepció infantil de la violència a la televisió*.³ Ens hem d'aturar en aquest punt perquè, com es veurà posteriorment, aquesta recerca és la que dona peu al projecte que estem presentant en aquestes pàgines.

L'estudi de la violència en els mitjans de comunicació i la seva influència en el públic infantil ha estat un dels temes clàssics en la investigació dels mitjans de comunicació. Hi ha una sèrie de mites i tòpics que n'enfosqueixen i dificulten l'anàlisi i la comprensió (Potter, 2003; Busquet, 2003). La major part dels estudis fets sobre violència i televisió se centren en els continguts de la violència i pres-suposen que hi ha una relació causal —directa— entre la violència en la televisió i la violència en la societat encara que, moltes vegades, els estudis no expliciten quins són els mecanismes pels quals s'activa aquesta influència. «Des d'un punt de vista metodològic, s'utilitza l'anàlisi de continguts, que, sense cap dubte, és una condició necessària (però no suficient) per a conèixer la influència i la repercussió social de la violència en la televisió.» (Aran *et al.*, 2003, p. 23-24).

Proposàvem un tipus d'investigació que no es limités a estudiar el mitjà televisiu ni «els continguts de la violència en els informatius de televisió», sinó que fos sensible al protagonisme de l'espectador infantil en l'ús del mitjà audiovisual per excel·lència i en la recepció i lectura dels missatges televisius. L'estudi de la xarxa INVIOTEL entén l'espectador infantil com un interlocutor vàlid capaç d'interpretar (encara que sigui de manera molt *sui generis*) els missatges audiovisuals i construir els seus propis significats. Considerem que s'ha de reorientar la investigació especialitzada i propugnem la conveniència de passar de l'anàlisi del contingut a l'anàlisi de la recepció. Per això, es vol, al llarg del procés investigador, recollir les opinions del públic infantil en relació amb la construcció del seu imaginari i la incidència que pot exercir la narració de la violència en els espais informatius audiovisuals.

En aquest sentit, creiem oportú destacar algunes de les conclusions d'aquest estudi realitzat l'any 2003:

3. Podeu trobar l'informe a <http://www.audiovisualcat.net/recerca/presentacio-violencia.html>. A més a més, trobareu una síntesi d'aquest treball a S. ARAN, F. BARATA, J. BUSQUET, P. MEDINA i S. MORÓN (2003), «Childhood, Violence and Television: Television Use and Childhood Perception of Violence in Television», *Tripodos* (Barcelona), núm. extra: *Violències i mitjans de comunicació: recursos i discursos*, p. 109-121.

a) Els infants que han participat als grups de discussió tenen, en general, una notable «cultura televisiva». La major part té un coneixement exhaustiu de la programació televisiva, que presenta una oferta molt àmplia i diversa. Per altra banda, són grans coneixedors de les convencions de gènere i tenen un domini notable dels codis d'interpretació dels programes televisius.

b) Els grups de nens —sobretot entre 11 i 12 anys— tenen una notòria capacitat per a elaborar un discurs argumental que els permet expressar la seva opinió sobre la violència que apareix a la televisió i, fins i tot, distingeixen diferents tipus de violència i diferents gèneres televisius.

c) Els nens que han format part de la mostra consideren que la violència física és la violència per excel·lència. Però això no vol dir necessàriament que no siguin sensibles a altres formes de violència presents a la petita pantalla com, per exemple, la violència verbal o la violència simbòlica. A més a més, perceben la violència present als programes informatius o documentals com una realitat més intensa (més greu) que la violència que apareix als programes de ficció.

2. Context social

Avui dia és freqüent escoltar veus que manifesten una greu preocupació davant la dubtosa qualitat i l'escàs valor educatiu dels programes televisius. Han estat diverses les institucions que han destacat el deteriorament dels continguts de la televisió i això ha acabat esdevenint l'eix vertebrador del debat sobre la necessitat (o no) de regular la programació televisiva. El Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC), per exemple, s'ha posicionat en contra de l'anomenada «teleescombraries» perquè considera que aquesta posa en dubte la qualitat estètica i el contingut moral d'alguns programes de televisió. Es destaca, també, el caràcter «contraeducatiu» d'alguns programes televisius, ja siguin aquells dirigits a la població infantil com aquells que, havent estat pensats per al sector adult, són àmpliament consumits pels nens i adolescents. Al tractar de nens i adolescents hi ha consens a considerar-los com a *grups de risc* especialment i particularment vulnerables. Es creu que al tractar-se d'un grup d'edat en període de formació i construcció de la seva personalitat són més susceptibles a les diverses influències socials, entre elles la televisiva.

Malgrat la dificultat de mesurar el possible dany moral o psicològic, coincidim amb el Consell de l'Audiovisual de Catalunya quan

afirma que «les programacions de la ràdio i la televisió en les franges més susceptibles d'audiència d'infants i adolescents, han d'afavorir els objectius educatius que permeten aquests mitjans de comunicació i han de potenciar els valors humans i els principis de l'Estat democràtic i social [...]. Les emissores de televisió no han d'incloure programes ni escenes o missatges de qualsevol tipus que puguin perjudicar seriosament el desenvolupament físic, mental o moral d'infants o adolescents» (Llei del CAC, 2/2000, article 10).

Podem emmarcar aquesta preocupació per «l'excés d'imatges de violència» i el seu (possible) efecte en la formació i educació dels nens i adolescents com un reflex directe de la creixent sensibilitat que la nostra societat sent vers la violència com a fenomen més ampli.

Vist això, podem constatar que aquest projecte de recerca està emmarcat en una realitat preocupant:

a) Algunes veus es lamenten de l'excés d'hores que els nens passen davant de les pantalles de televisió. Els estudis d'audiència estimen que passen una mitjana superior a les dues hores diàries davant de la petita pantalla. Concretament passen una mitjana de 140 minuts diaris davant la pantalla de televisió (Reinares *et al.*, 2008).

b) No obstant això, s'ha de dir que els estudis d'audiència han posat poca atenció en el públic infantil, no tant per la seva manca d'importància com a espectadors sinó per la seva escassa aportació com a *target* específic. Sabem que els menors exerceixen una gran influència com a prescriptors del consum familiar, inclòs el consum de televisió, i les cadenes tracten d'atreure'ls davant la pantalla en franges clau pel seu suposat efecte d'arrossegament; però consideren que la programació infantil exclou *targets* i, per tant, és poc rendible des d'un punt de vista comercial en el context de la televisió generalista en obert. Això explica el motiu pel qual la programació infantil és tan escassa.

c) Segons TN Sofres, amb dades de 2007, el percentatge de programació infantil sobre el temps total d'emissió en les televisions generalistes més significatiu es registra en les segones cadenes de les televisions públiques, com Canal 2 Andalusia (22,1%), Punt 2 (25,9%) i sobretot K3-33 (27,3%). A escala estatal Antena 3 (12,9%) supera la resta: La 2 (9,4%), TVE-1 (3,0%) i Tele 5 (3,8%).

d) La poca oferta de continguts específicament infantils explica que bona part de l'audiència infantil es concentri als espais de caràcter genèric, denominats «familiars», o programes per a adults. En definitiva, una part important de la programació televisiva que veuen els nens va dirigida al públic adult i s'emet fora de l'horari infantil.

e) En conseqüència, ens centrem en l'ús real del temps que els nens i adolescents passen davant de la pantalla de televisió i el tipus

de lectura que fan d'una programació que originàriament no es dirigeix a un públic infantil però que pot despertar, per diversos motius, un notable interès entre aquest públic.

3. Metodologia i objectius de recerca

El present projecte està elaborat des d'una perspectiva interdisciplinària i compta amb la participació de prestigiosos especialistes en el camp de la recerca sobre violència i comunicació, procedents, entre d'altres, de l'àmbit de la sociologia, la psicologia, la pedagogia i la comunicació.⁴

L'objectiu bàsic d'aquesta recerca, com es pot despendre del títol i dels resultats de la recerca encarregada pel CAC a què hem fet referència unes línies més amunt, és conèixer l'impacte que tenen sobre els més joves, en aquest cas els nens de 7 i 12 anys, les imatges violentes que apareixen als espais informatius que s'emeten al migdia i al vespre. A partir d'aquí tractem de donar resposta a algunes preguntes com les que plantejem a continuació: en quina mesura els nens s'informen (i són informats) pels mitjans de comunicació social del que passa al món? Quina és la incidència que poden tenir els espais de notícies dirigits específicament als nens? En quina mesura els més joves tenen la possibilitat de veure el món a través d'aquesta finestra? Quins filtres tenen? Quin és el paper que tenen la família i l'escola a l'hora d'ajudar a interpretar aquestes notícies?

Per tal de donar resposta a aquestes qüestions hem optat per l'aplicació d'una triangulació metodològica que consisteix en l'execució d'entrevistes exploratòries (a experts i professionals), l'anàlisi d'audiències infantils i la realització de grups de discussió (*focus groups*) amb infants de 7-8 i 11-12 anys. Abans, però, d'iniciar el treball de

4. Els investigadors que en formen part són: Jordi Busquet Duran (doctor en sociologia, Universitat Ramon Llull); Sue Aran (professora de la Universitat Ramon Llull); Daniel Aranda (doctor en comunicació audiovisual, Universitat Oberta de Catalunya); Sonia Ballano (becària de la Universitat Ramon Llull); Francesc Barata (doctor en periodisme, Universitat Ramon Llull); Anna Estrada (professora de la Universitat Oberta de Catalunya); Alfons Medina (doctor en sociologia i llicenciat en història, Universitat Ramon Llull); Pilar Medina (doctora en psicologia, Universitat Ramon Llull); Silvia Morón (professora de la Universitat Ramon Llull); Rosa-Àuria Munté (professora de la Universitat Ramon Llull); Miquel Rodrigo (doctor en comunicació, Universitat Pompeu Fabra); Manuel Garrido (doctor en publicitat, Universitat de Sevilla); Alejandro Perales (president de l'Asociación de Usuarios de la Comunicación); Pedro Reinares (doctor en ciències econòmiques i empresarials i llicenciat en publicitat, Universitat Rey Juan Carlos de Madrid) i Laura Ruano (becària de la Universitat Ramon Llull).

camp i l'anàlisi empírica hem elaborat «l'estat de la qüestió» en aquest camp d'estudi (Rodrigo *et al.*, 2008). La realització d'aquest, que es troba en una fase molt avançada,⁵ ens ha permès conèixer els diferents enfocaments i teories existents en el debat acadèmic sobre aquesta matèria. Paral·lelament, les entrevistes exploratòries ens proporcionen informació sobre aquells aspectes que poden passar desapercibuts durant el procés d'investigació.

3.1. Les entrevistes exploratòries

Les entrevistes exploratòries van ser pensades amb la finalitat de guiar-nos en la primera etapa de la recerca. Aquesta tècnica qualitativa, que és un potent mecanisme de vigilància epistemològica, va ser adoptada, malgrat que com s'ha vist en apartats anteriors aquest projecte està emmarcat en un grup consolidat que fa anys que estudia la relació entre violència, infància i comunicació, amb l'objectiu de conèixer les opinions i valoracions d'experts de diferents àmbits per tal de contrastar la correcta formulació de les preguntes plantejades inicialment. És a dir, el que es pretén és posar en qüestió les preguntes o hipòtesis inicials i obrir noves portes a consideracions aportades pels especialistes entrevistats. Per a la realització de les entrevistes exploratòries hem fet referència a les recomanacions portades a terme per Quivy i Campenhoudt (1997) per a utilitzar de forma rigorosa l'entrevista exploratòria com a tècnica qualitativa de recollida d'informació (Busquet, Medina i Sort, 2006, p. 139-140).

En l'esquema següent es mostra la tipologia d'entrevistats que vam elaborar:

- Grup A: Professorat universitari i investigadors de diferents àmbits (pedagogia, psicologia, comunicació audiovisual, sociologia, etc.).
- Grup B: Programadors de televisió, experts en continguts audiovisuals, periodistes, etc.
- Grup C: Especialistes en addiccions, salut, etc.
- Grup D: Educadors, mestres, tècnics en educació, etc.
- Grup E: Representants d'associacions cíviques, usuaris de la comunicació i organismes reguladors del sector audiovisual.

5. Per a més informació: M. RODRIGO, J. BUSQUET, A. ESTRADA, S. ARAN, F. BARATA, M. GARRIDO, P. MEDINA, S. MORÓN i L. RUANO (2008), «Las teorías sobre los efectos sociales de la violencia en televisión. Estado de la cuestión», comunicació presentada en el congrés de l'AE-IC, Santiago de Compostel·la.

L'informe final del projecte s'ha d'entregar a finals d'aquest 2008. A hores d'ara ja s'han fet i transcrit les entrevistes exploratòries a què fèiem al·lusió unes línies més amunt. S'han realitzat un total de 14 entrevistes a experts i professionals de prestigi dels àmbits que apareixen a l'esquema anterior. Alguns d'ells són: Rosa Ruiz-Rozas López, editora de Noticias 1 de Canal Sur Televisión; doctora Núria García, professora de la UAB i especialista en recepció audiovisual infantil; Agustín García Matilla, professor titular, coordinador i professor de les assignatures de producció audiovisual de la Universidad Pública Española Carlos III de Madrid; Xavier Romero, responsable de continguts del K3; Joan Ferrés, professor de la UPF i coordinador del grup d'infància del CAC, etc. Aquestes entrevistes ens han servit per, com apuntàvem amb anterioritat, desmentir algunes de les idees inicials i reforçar-ne unes altres.⁶

3.2. L'anàlisi de l'audiència infantil i els grups de discussió

Les anàlisis d'audiència són un altre dels eixos vertebrals d'aquesta recerca. Amb aquesta tècnica, també quantitativa, es pretén veure, a partir de les dades proporcionades per les empreses que es dediquen a la comptabilització d'audiències, en aquest cas TN Sofres, quines són les hores i els dies en què les franges d'edat anteriorment citades veuen més la televisió (Reinares *et al.*, 2008). A partir de les dades obtingudes en aquesta fase de la recerca hem arribat, tot i que de forma molt incipient, a alguna de les conclusions que mostrem a continuació:

a) El consum de televisió per part de les franges estudiades ha disminuït d'ençà del 2002. Però cal tenir en compte que, tot i que ha decrescut entre els nens de 7 a 9 anys, ha augmentat entre els que estan entre els 10 i 12 anys.

b) La major part de l'audiència d'aquestes franges d'edat es concentra entre després de dinar i l'hora punta (*prime time*). Però, de cinc a vuit del vespre, franja de protecció reforçada, també hi ha un nombre significatiu d'infants mirant la televisió. Cal tenir en compte que en la franja de tarda (de 17 a 20 hores) es registra un volum significatiu de menors veient la televisió. Aquesta franja coincideix amb el denominat «horari de protecció reforçada» vespertí d'acord amb el

6. J. BUSQUET, M. GARRIDO, D. ARANDA, F. BARATA, A. MEDINA, R. A. MUNTÉ, L. RUANO i S. BALLANO (2008), «La recepció de las imágenes violentas por parte de los niños y niñas. Una aproximación cualitativa», comunicació presentada en el congrés de l'AE-IC, Santiago de Compostel·la.

Codi d'Autoregulació de Continguts Televisius i Infància, en el qual, d'acord amb aquest codi, no s'haurien d'emetre programes inadequats per a menors de 13 anys.

c) Hi ha un increment de consum televisiu els caps de setmana.⁷

La darrera de les eines que formen part d'aquesta triangulació metodològica són els grups de discussió. La finalitat d'aquests és veure com els infants de 7 i 12 anys veuen les imatges de violència que apareixen als informatius televisius. Per tal d'assolir aquest objectiu s'han plantejat grups de discussió a les ciutats de Barcelona, Sevilla i Madrid, que són les tres ubicacions on hi ha investigadors del projecte (quatre escoles públiques a cada ciutat, situades als entorns socioeconòmics següents: alt, mitjà-alt, mitjà-baix i baix).

Els grups de discussió estan pensats per als nens de 7 anys per una banda, i per als de 12 anys per l'altra. El funcionament és ensenyar una gravació d'un informatiu on apareixen imatges violentes —no només violència física, també simbòlica, estructural, etc.— per veure si els nens —idòniament 3 nens i 3 nenes— les reconeixen com a tals. Òbviament aquests grups de discussió també tenen la finalitat de treure conclusions sobre els usos que fan els més petits de la televisió. És a dir, saber quantes televisions tenen a casa, què els agrada mirar, si prefereixen mirar els telenotícies sols o en companyia d'adults, etc.

Pel que fa als grups de discussió ja disposem de les dades dels realitzats a Barcelona i Sevilla. Malgrat que l'anàlisi es troba en una fase molt incipient podem extreure'n algunes conclusions provisionals: diferenciació de ficció i realitat; reconeixement de violència, no només la física; constatació de preferència de visualització amb un adult, etc.

Un cop finalitzada la recerca, els resultats obtinguts ens han de servir per a conèixer els usos i els tipus de recepció que tenen els més petits de les imatges violentes (de diversos tipus i intensitats) que apareixen als diferents programes informatius i valorar com aquestes contribueixen a configurar el seu imaginari col·lectiu. La finalitat posterior, un cop obtingudes les conclusions definitives, és elaborar un document que contingui una sèrie de recomanacions destinades als mitjans de comunicació sobre el tractament que creiem que han de donar a les situacions violentes que apareixen als informatius. I, per altra banda, contribuir a una millor comprensió del problema que serveixi per a dissenyar polítiques de protecció a la infància en matèria audiovisual; una mesura que considerem urgent i necessària.

7. P. REINARES, A. PERALES, J. BUSQUET, S. MORÓN i A. MEDINA (2008), «Análisis del consumo televisivo por parte de los niños entre 7 y 12 años. Una aproximación cuantitativa», comunicació presentada en el congrés de l'AE-IC, Santiago de Compostel·la.

Bibliografia

- ARAN, S.; BARATA, F.; BUSQUET, J.; MEDINA, P. (2001). *La violència en la mirada: L'anàlisi de la violència a la televisió*. Barcelona: Trípodos.
- ARAN, S.; BARATA, F.; BUSQUET, J.; MEDINA, P.; MORÓN, S. (2003). «Childhood, Violence and Television: Television Use and Childhood Perception of Violence in Television». *Trípodos* [Barcelona], núm. extra: *Violències i mitjans de comunicació: recursos i discursos*, p. 109-121.
- BUSQUET, J. (2003). «Reptes i limitacions dels estudis sobre violència i televisió». *Trípodos* [Barcelona: Universitat Ramon Llull], núm. extra: *Violències i mitjans de comunicació: recursos i discursos*, p. 25-40.
- BUSQUET, J.; ARAN, S.; BARATA, F.; MEDINA, P.; MORÓN, S.; MUNTÉ, R. A.; RUANO, L. *La violència en la mirada. Infància y televisión*. Barcelona: Trípodos. [En premsa]
- BUSQUET, J.; GARRIDO, M.; ARANDA, D.; BARATA, F.; MEDINA, A.; MUNTÉ, R. A.; RUANO, L.; BALLANO, S. (2008). «La recepción de las imágenes violentas por parte de los niños y niñas. Una aproximación cualitativa». Comunicació presentada en el congrés de l'AE-IC, Santiago de Compostel·la.
- BUSQUET, J. [coord.]; ARAN, S.; BARATA, F.; BUSQUET, J.; MEDINA, P.; MORÓN, S. (2002). *Infància, violència i televisió. Usos televisius i percepció infantil de la violència a la televisió*. Barcelona: CAC. També disponible en línia a: <<http://www.audiovisualcat.net/recerca/presentacio-violencia.html>> [Consulta: 6 desembre 2007].
- BUSQUET, J. [coord.]; MEDINA, A.; SORT, J. (2006). *La recerca en comunicació: Què hem de saber? Quins passos hem de seguir?* Barcelona: UOC.
- CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA. «Llei 2/2000, de 4 de maig, del Consell de l'Audiovisual de Catalunya», *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 3133 (5 maig 2000).
- POTTER, J. W. (2003). *The 11 myths of media violence*. Londres: Sage.
- QUIVY, R.; CAMPENHOUDT, L. V. (1997). *Manual de investigación en las ciencias sociales*. Barcelona: Herder.
- REINARES, P.; PERALES, A.; BUSQUET, J.; MORÓN, S.; MEDINA, A. (2008). «Análisis del consumo televisivo por parte de los niños entre 7 y 12 años. Una aproximación cuantitativa». Comunicació presentada en el congrés de l'AE-IC, Santiago de Compostel·la.
- RODRIGO, M.; BUSQUET, J.; ESTRADA, A.; ARAN, S.; BARATA, F.; GARRIDO, M.; MEDINA, P.; MORÓN, S.; RUANO, L. (2008). «Las teorías sobre los efectos sociales de la violencia en televisión. Estado de la cuestión». Comunicació presentada en el congrés de l'AE-IC, Santiago de Compostel·la.

